

tinských komunitách vládnu vnitřní rozbroje a jak špatně se tamtéž zachází se ženami – viz sňatky dohodnuté nezřídka v rámci širší rodiny či drasticky omezené pracovní příležitosti.

Pokusíme-li se o hodnocení, Tenenbomův plán humanizovat osadníky uspěl na rovině jednotlivců. Zpovídá-li kupříkladu manželku a matku, která se vdala přes dohazovače a občas si vyrazí do Tel Avivu vykoupat se v moři a na nákupy, ale nikdy ne do divadla, protože neví, jaké by představení nabízelo hodnoty, je veskrze přesvědčivý. Naopak pokud řeší, má-li se říkat Osvobozená, nebo Okupovaná území – eventuálně Ochraná, nebo Apartheidní zed’ –, sám uvízne v pasti předem daných dualit. Rovněž předpokládáme, že ne všichni demonstranti v New Yorku protestující s hesly *From the river to the sea* nevědí, která řeka a které moře se tím míní a kde leží Blízký východ – a není tudíž třeba popichovat řečnickou otázkou, zda existuje i Blízký západ. Některé jeho slovní hříčky přitom fungují lépe (Jordán vypadající spíš jako potok je v reálu „malé nic“), jiné zůstávají jen na povrchu (viz „*kipy o velikosti Texasu*“). A finálně jeho kniha připomíná jednu velkou anekdotu, v níž se „*žádní dva Židé – podle zákonů přírody – nedokážou shodnout*“. Čili je určitě taky těžké najít, kde se na Západním břehu nachází jaké svaté místo, po kterých rovněž pátral – a biblická Rút asi vážně není pohřbená v Hebronu.

Metodou srovnávací se Thrall stále maximálně snaží o nestranné zachycení skutečnosti, a proto sahá výhradně po

jazyce nesentimentálním, střízlivém a neutrálním, oproštěném od jakékoli vyhocené, nevěcné rétoriky. Podrobně vysvětluje, co jak funguje v zónách A, B a C podle míry palestinské samosprávy a co pro Palestince znamená ona zed’, největší stavební projekt v dějinách Izraele. Jak autor uvádí v závěrečné poznámce, čtyřem osobám změnil z důvodu ochrany soukromí jména, a výslovně uvádí, že na knižní turné s ním zpravidla jezdí i Abed Salama, protože o svém mrtvém synovi mluví rád – a protože chce svým příběhem pomoci dalším Palestincům. Což je v obecné rovině úkol chvályhodný, leč v dnešních neutěšených poměrech zůstává jen v říši ideálů.

Tuvia Tenenbom, Bože, čím je
tahle země? Praha, Zed’ 2025.
Přeložil David Weiner. – Nathan
Thrall, Den v životě Abeda
Salamy. Praha, Maraton 2025.
Přeložila Gisela Kubrichtová.

Václav Petrbok

Román nadějí, strachů, zájmů a iluzí

Bezprostředních literárních reflexí
Února 1948 a jeho důsledků nevznik-
lo mnoho. Vedle například Zinkova
románu *Únor*, Škvoreckého povídky
Divák v únorové noci, některých práz-
Jaroslava Žáka či Vokolkovy básnic-
ké skladby *Únor* k nim patří také
Bruegelovi *Spiklenci* (*Verschwörer*,

1951), nyní nově dostupní v českém překladu. Přesněji řečeno: vrací se k českému čtenáři kniha, která si takový návrat bezpochyby zaslouží. Za vydáním knihy stojí nakladatelství Sterne a nakladatelka Eva Jelínková, které se podařilo zpřístupnit českým čtenářům román, jenž po desetiletí zůstával mimo domácí recepce.

Friedrich (Bedřich) Bruegel (1897 až 1955) přitom nepatří k autorům, které lze snadno zařadit do některé z obvyklých národních literárních příhrádek. Narodil se ve Vídni a vyrůstal v monarchii a poválečném Rakousku, zatímco jeho rodinné kořeny sahaly do Velkého Meziříčí; do Československa přišel až roku 1934. Stal se však vnímavým novinářem, publicistou a pozorovatelem československého veřejného života. Jak při uvedení českého vydání v Galerii Langhans připomněl Jiří Stromšík, překladatel románu a jeden z nestorů české germanistiky, Bruegel se na zdejší společnost díval současně zevnitř i zvenčí. Nebyl zcela ani domácím autorem, ani vzdáleným zahraničním komentátorem. Tato dvojí perspektiva – důvěrná znalost prostředí spojená s odstupem člověka formovaného zkušeností Vídně, válečné Anglie, Prahy i poválečného Berlína – patří k největším přednostem románu.

Bruegel navíc nebyl pouze novinářem a pozorovatelem. Patřil k okruhu intelektuálů spojených se sociálnědemokratickým prostředím. Také proto jeho román nechte poválečné dějiny jako jednoduchý střet svobody a nesvobody. Rozumí důvodům, proč po roce 1945 tolik lidí spojovalo budoucnost s předsta-

vou sociálně spravedlivější společnosti. O to citlivěji však zachycuje okamžik, kdy se tyto naděje začínají dostávat do konfliktu s občanskými a politickými svobodami. Bruegel nezachycuje samotný únorový převrat. Děj *Spiklenců* se odehrává o velikonočních svátcích roku 1949, tedy v době, kdy se důsledky Února 1948 již proměnily v každodenní skutečnost.

Autora nezajímá převzetí moci jako dramatická historická událost. Zajímá ho okamžik, kdy nový režim začíná fungovat jako samozřejmě součást života. Zde začíná být jeho román mimořádně zajímavý: nevyzdvihuje velké politické debaty ani nestaví na tribunových projevech. Úvod románu připomíná spíše detektivku. V centru dění stojí atentát na vysokého představitele bezpečnostního aparátu, pátrání po pachatelích, sledování a konspirace. Čtenář postupně vstupuje do světa, v němž nikdo přesně neví, kdo komu slouží, komu lze důvěřovat a odkud může přijít nebezpečí. Autor si vypůjčuje některé postupy kriminálního románu, avšak nikoli proto, aby nabídl napínavou zápletku. Zajímá ho především atmosféra společnosti, v níž se nejistota stává součástí každodenního života. Současně je na každé stránce patrná Bruegelova novinářská zkušenost. Román je vystavěn z přesně pozorovaných detailů: z ulic, tramvají, telefonních rozhovorů, domovních chodeb, náhodných setkání i zdánlivě bezvýznamných gest. Místy připomíná tradici nové věčnosti, která usilovala o střízlivý a neokázalý popis skutečnosti. Bruegel nevysvětluje více, než je třeba. Spíše nechává promlouvat

postavy a působit situace. Jako zkušený reportér ví, že atmosféra doby se často skrývá v detailech spíše než ve velkých slovech. Proto patří k nejzajímavějším postavám románu domovník Malý. Není hrdinou ani padouchem. Nezastupuje žádnou ideu. Je to obyčejný člověk, který se snaží žít svůj život co nejklidněji. Když se ocitne v blízkosti událostí, jež by mohly mít vážné následky, nezačne přemýšlet o dějinách ani o politice. Přemýšlí o sobě, o své práci, o svém postavení a o možných důsledcích vlastního jednání.

A právě zde se ukazuje další rozměr Bruegelova románu. Vedle reportážní přesnosti nabízí i mimořádně citlivé psychologické pozorování. Autor se nezajímá pouze o lidi, kteří jednájí. Stejnou pozornost věnuje těm, kteří se rozhodnou nejednat. Zachycuje drobné ústupky, racionalizace a kompromisy, jimiž si člověk ospravedlňuje vlastní pasivitu. Politické dějiny se v jeho podání neodehrávají jen v sekretariátech a na ministerstvech, ale také v hlavách lidí, kteří si začnou říkat, že bude rozumnější nic nevidět, nic neslyšet a zbytečně nevyčnít. Nejde přitom o moralistní odsudek. Bruegel své postavy nesoudí. Snaží se pochopit logiku jejich rozhodování. Díky tomu nepůsobí jejich jednání jako ilustrace dějin, ale jako skutečná lidská zkušenost. Vedle domovníka Malého stojí v románu Jan Horák, jedna z ústředních postav odbojové skupiny. Na něm je přitom nejlépe vidět, v čem se Bruegelova próza liší od řady pozdějších románů o komunistickém převratu. Horák není hrdina

z učebnice občanské statečnosti. Když se nakonec rozhodne svého druhu neprozradit, nečiní tak jako symbol odporu, ale jako člověk postavený před volbu, v níž každé řešení něco stojí. Tato zdrženlivost vůči jednoduchému heroismu patří k nejsilnějším stránkám knihy. Nejpůsobivější jsou proto Horákovy pochybnosti, vnitřní monology, vzpomínky a úzkosti. Bruegela zajímá nikoli pouze politický konflikt mezi režimem a jeho odpůrci, ale také psychologická cena jednání. Horák ví, že pasivita může znamenat přizpůsobení se novým poměrům, zároveň si však uvědomuje i rizika aktivního odporu. Jeho rozhodování není heroické, nýbrž existenciální. Román se tak opakovaně vrací k otázce, kterou si středoevropské dějiny dvacátého století kladly znovu a znovu: co vlastně znamená osobní odpovědnost ve chvíli, kdy jsou všechny možnosti špatné?

Právě tímto momentem *Spiklenci* překračují rámec historického románu o důsledcích Února 1948. Bruegel nepostupuje ani apologeticky, ani ideologicky. Po hospodářské krizi, Mnichovu, okupaci a válce se zdálo samozřejmé, že předválečný svět se již nemůže vrátit v nezměněné podobě. O to ostřeji však v románu vystupuje druhá stránka vývoje. Politické a občanské svobody byly po Únoru 1948 omezovány a likvidovány s překvapivou rychlostí. Bruegel zachycuje společnost, v níž již mizí prostor pro skutečnou politickou pluralitu, nezávislé instituce i svobodnou veřejnou diskusi. Nepopisuje to však zpětně, s vědomím pozdějších proce-

sů a represí. Zachycuje okamžik, kdy se tyto změny teprve stávají součástí každodenní zkušenosti. Na jaře 1949 Bruegel rezignoval na své diplomatické místo při vojenské misi v Berlíně a odešel do exilu. Zemřel o šest let později v Londýně, téměř zapomenut a v hmotné nouzi. O to pozoruhodnější je přesnost, s níž dokázal zachytit atmosféru země v okamžiku její zásadní proměny.

Bruegel nevypráví příběh o střetu dobra a zla. Ukazuje střet různých nadějí, strachů, zájmů a iluzí. Jeho postavy nežijí v učebnici dějepisu. Nevědí, jak příběh dopadne. Právě tato nejistota dodává jejich jednání lidský rozměr. Čtenář zde nesleduje historické figury pohybující se k předem známému výsledku, ale setkává se s lidmi, kteří se snaží orientovat ve světě, jehož pravidla se právě proměňují. Takový pohled ostatně odpovídá i autorovu vlastnímu přesvědčení – zůstával přesvědčeným demokratem, který odmítal jak politické iluze, tak historický fatalismus.

Bruegel nebyl přitom jediný, kdo se pokusil zachytit dějiny ve chvíli, kdy ještě nebyly dějinami. Patřil k okruhu československých autorů německého jazyka, jejichž historická citlivost dodnes překvapuje. Přitom právě tato část československé literární tradice zůstává mimo pozornost, kterou by si svým významem zasloužila. Pozoruhodná není pouze rychlost, s jakou tito autoři na události reagovali, ale i skutečnost, že psali v době, kdy jejich důsledky ještě nebyly zřejmé. Ludwig Winder publikoval roku 1943 v anglickém exilu

román *Povinnost*, příběh neokázalého odboje z českého prostředí vrcholícího popravou hlavního hrdiny; českého vydání se kniha dočkala až roku 2007 v překladu Lucy Topolské. O rok později vydal Ernst Sommer v Mexiku *Die Revolte der Heiligen*, jeden z nejranějších literárních pokusů zachytit židovský odpor proti nacistické vyhlazovací politice, později dedikovaný obětem a hrdinům varšavského ghetta; český román vyšel již roku 1947 v překladu Aloise Humlíka. Československý občan Heinrich Mann reagoval už roku 1942 na vyhlazení Lidic. A Bruegel k těmto hlasům připojil obraz Československa velikonočního týdne roku 1949. Není náhodou, že jejich knihy dodnes působí tak sugestivně. Vznikly v exilu, a přesto překvapují konkrétností detailu, znalostí prostředí a schopností zachytit atmosféru doby. Vzdálenost zde nevede k abstrakci. Naopak jako by autorům umožňovala vidět celek ostřeji, aniž by ztratili cit pro jednotlivý lidský osud.

Ve *Spiklencích* se všechny tyto souvislosti setkávají snad nejpřesvědčivěji. Bruegel vytvořil román, který s reportážní přesností a psychologickou citlivostí zachycuje okamžik, kdy se dějiny mění v každodennost. Připomíná nejen první měsíce života nového režimu, ale také to, že velké dějinné proměny se nakonec rozhodují v konkrétních lidských životech, v pochybnostech, ústupcích, odvaze i pohodlnosti jednotlivců. I z těchto důvodů nepůsobí Bruegelův román jako literárněhistorická kuriozita. Vrací nás k roku 1949, ale především k otázkám, na něž si každá

generace musí odpovědět sama: kolik svobody jsme ochotni vyměnit za pocit bezpečí, jistoty či společenského klidu a kde takový kompromis přestává být přijatelný.

Friedrich Bruegel, Spiklenci.
Praha, Sterne 2026. Přeložil Jiří
Stromšík.

Lukáš Vavrečka

Georges Simenon audiální

S ohledem na tradici, jakou u nás mluvené slovo má – ať už je řeč o rozhlasové četbě, dramatizacích nebo audioknihách –, lze vysledovat, že mezi autory, jejichž díla byla zvukově zpracována, se vyskytují stálíce. To samé pak platí o literárních postavách. Můžeme konstatovat, že množinu postav, které se opakovaně objevují napříč historií českého mluveného slova, tvoří v drtivé většině detektivové. Snad je tomu tak i z toho důvodu, že jsou to právě detektivové, kdo nejčastěji přecházejí z jednoho románu do druhého. Mezi nejznámější z nich (a to už tedy přecházíme k audioprodukcí) patří pochopitelně Sherlock Holmes, Hercule Poirot, slečna Marplová nebo Simenonův Maigret – o němž bude řeč tentokrát.

Pro nás je zajímavé především to, že se postava vyšetřovatele Maigreta po mnohaleté odlmce v roce 2016 vrátila do světa mluveného slova nikoli v roz-

hlasové podobě, ale prostřednictvím kompaktní edice – coby série audioknih sjednocených vydavatelstvím, interpretem, režii, formátem, nosičem i designem.

Nabručený Maigret udělal z literárně plodného Georgese Simenona, jednoho z nejznámějších frankofonních spisovatelů vůbec. Jeho případy pak měli čeští posluchači spjaté s řadou dramatizací Československého rozhlasu, v nichž hlavní roli ztvárnil Rudolf Hrušínský pod vedením legendárního režiséra Jiřího Horčíčky.

Příběh *Maigret a tělo bez hlavy* i mnohé další (v dramatizované verzi Jaroslavy Strejčkové) roztočil Horčíčka už v roce 1970, premiéru však měly až o sedm let později. Nehodlal se totiž vzdát obsazení Rudolfa Hrušínského, který však pro své protikupační názory několik let nesměl vystupovat v rozhlase ani v televizi. Horčíčka se rozhodl pro riskantní tah. Rozpracoval hned několik maigretovských příběhů najednou, aby možné nedokončení působilo jako plýtvání. I tak vedení rozhlasu z ideologických zásad neslevilo a inscenace byly dány k ledu. Dokončení a premiéry se tak nahrávky dočkaly teprve v roce 1977. Celý cyklus však vznikl mnohem dříve, a to až do roku 1991, kdy se ustálil na celkovém počtu čtrnácti nahrávek. Pro úplnost je zde uvádím v pořadí jejich vzniku:

Maigret a tulák (1970–1977)

Maigretův zloděj (1970–1977)

Maigret a tělo bez hlavy (1970–1977)

Maigret a lovec zvuků (1970–1977)

Maigret a stará dáma (1970–1977)

Přístav v mlze (1970–1977)